

Bauman'da Katı ve Akışkan Modernite

İkram FİLİZ*

Özet

Modernitenin ne olduğunu açıklayan, tasvir eden, çözümleyen ve ona dair çıkarımlarda bulunan pek çok entelektüel ya da sosyal bilimci bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Alman sosyolog Bauman'dır. Modernite Batılı köklü paradigmatik değişim ve dönüşümlerin tarihsel zamanıdır. Söz konusu olan insana ve topluma dair her şeyin yeniden kurgulanması ve yaşamsallaştırılmasıdır. Modernite, eskinin geleneksel dünyasına yönelik itirazlar ile yeninin tartışılmaz kabulüne dair modern bir anlamdır, sınırları yeni çizilmiş yeni bir düzenin niteliğidir. Düzen pratiği, bu dönemde yaşandığı şekliyle katı ve sert bir şekilde icra edilir. Bu anlamda düzen kurma dürtüsü bireyin içine doğduğu dünyanın yeniden keşfi, sınırlandırılması, manipülasyonu ve yeniden inşasıdır. Böyle bir seyir içinde insan ilgili olduğu modern sosyal düzenin içinden keskin sınırlarla tanımlanır. Modernitenin katı hali olarak resmedilebilecek böyle bir dünyanın geldiği yer ise iddialarının ve hedeflerinin aksine akışkan, sıvı, istikrarsız, anlamsız bir dünya olmuştur. Modernitenin ruhuna sahip olmakla birlikte bu yeni akışkan düzen katı modern zamanların da geleneksel kutsal dünyanın da hilafına olacak şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Bu yeni dünyada sınırlar kalkmış, düzenin yerini düzensizlik almış, büyük anlatılar gündelik yaşantılara evrilmiş, insan müphemlik sınırlarında dönüp dolaşmıştır. Anlam, kapkaranlık bir dünyada mumla aranır olmuştur. Bauman bu anlamda modernite öncesinin dünyasını anlamaya çalışan, katı modernitenin içine doğan ve akışkan modern çağlara yetişmiş öncesi ve sonrasıyla postmodern bir dünyanın sosyoloğudur.

Anahtar Kelimeler: Modernite, Katı Modernite, Akışkan Modernite, Düzen, Müphemlik

Abstract

There are many intellectuals or social scientists who explain, describe, analyze and make inferences about what modernity is. One of them is the German sociologist Bauman. Modernity is the historical time of Western radical paradigm shifts and transformations. What is in question is the reconstructing and vitalization of everything about people and society. Modernity is a modern meaning about the objections to the traditional world of the old and the indisputable acceptance of the new, it is the quality of a new order whose borders are newly drawn. The practice of order, as it was experienced in this period, is carried out in a strict and harsh manner. In this sense, the drive to establish order is the rediscovery, limitation, manipulation and reconstruction of the world in which the individual is born. In such a course, people are defined with sharp boundaries within the modern social order to which they are related. The place where such a world, which can be portrayed as the solid state of modernity, came to be, contrary to its claims and goals, has become a fluid, liquid, unstable, meaningless world. While possessing the spirit of modernity, this new fluid order has been reconstructed to contradict the traditional sacred world of modern times. In this new world, borders have been abolished, order has been replaced by disorder, great narratives have evolved into daily lives, and people have wandered around the borders of ambiguity. Meaning has been sought with a candle in a world of darkness. In this sense, Bauman is a sociologist of a postmodern world, born into solid modernity and brought up in liquid modern ages, trying to understand the world of pre-modernity.

Keywords: Modernity, Solid Modernity, Liquid Modernity, Order, Ambivalence

* Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü, i.filiz@alparslan.edu.tr, ORC ID: 0000-0002-2522-9122

Giriş

Modernite köklü paradigmatl değişimlerin tarihsel seyridir. Toplumsal hayat modernite ile birlikte köklü dönüşümlere maruz kalmıştır. Kurumsal düzlemde gerçekleşen dönüşümler bireysel zeminde benlik ile toplumsal zeminde ise yapıların altüst olmasıyla sürmüştür. Zaman ve mekân yeniden organize edilerek geleneksel toplumsal yapılar yerini, modern rasyonel ve düzenleyici modern yapılara bırakmıştır (Giddens, 2010: 8-13). Bu çerçevede rasyonalite ve rasyonel düzen, modern zamanın yapısal niteliği olarak tezahür etmiştir. Nihayetinde radikal bir değişim olarak modernite, feodal Avrupa toplumu sonrasında ortaya çıkmakla birlikte daha çok 20. yüzyılda ortaya çıkan ekonomik, siyasal, bireysel ve toplumsal davranış kalıpları üzerinde tayin edici bir işleve sahip olmuştur.

Modernitenin belirgin nitelikleriyle öne çıkan olgularından biri de sanayileşmedir. Sanayileşme modernitenin somut tezahürüdür. Sanayileşmiş dünya aynı zamanda modern dünya olarak okunabilir. Sanayileşme bu anlamda modernitenin kurumsal eksenidir. Yine ulus devletler de modernitenin kurumsal siyasal formlarıdır. Ulus devletler yeni toplumsal formlar da üretebilmiştir (Giddens, 2010: 28-29). Ulus devlet modern dünyayı, geleneksel dünyadan farklı olarak yeni bir düzlemde inşa edebilen ve küreselleştiren bir olgudur. Bu anlamda modernitenin zamanı içinde şekillenen sanayi, ulus devlet, rasyonalite vb. olgular hem biçim hem de muhteva anlamında geleneksel dünya ile keskin bir karşıtlık içindedir:

Modern kurumlar farklı temel hususlarda modern çağ öncesi bütün kültürler ve hayat tarzlarıyla *süreksizlik* içindedir. Modern çağı önceliklerden ayıran en belirgin özelliklerden biri aşırı dinamizmdir. Modern dünya kontrolümüzden çıkmış bir dünyadır: Toplumsal değişme hızı önceki sistemlerdekinden daha yüksek olmakla kalmayıp, daha önceki toplumsal pratikler ve davranış biçimlerini etkileme *derecesi* ve *kapsamlılığı* da yüksektir (Giddens, 2010: 30).

Moderniteyi kurumsal boyutlarıyla tasnif eden Giddens, dört boyuta dikkat çeker. Dört boyutun merkezinde kontrol etme ve dönüştürme güdöleri yer alır. Modern zamanın kurumsal tezahürünün bir boyutunda gözetleme yer alır. Enformasyon, hedeflenen denetlemele- rin sağlanmasında verilerin akıcılığını sağlar. Böylelikle birey ve toplum enformasyon ile elde edilen bilgiler üzerinden denetime koşular. Modernitenin ikinci boyutunda ekonomik işleyiş biçimi olarak kapi-

talist uygulamalar devreye girer. Emeğin ve piyasanın denetim altına alınmamakla birlikte kontrol mekanizmalarıyla yönlendirilmesi kapitalist ekonomiyi tanımlar. Sermaye var olan işleyiş içinde birikerek kapitalist düzenin güçlendirilmesinde rol oynar. Üçüncü boyutuyla endüstriyalizm insanın doğa karşısında egemen olma halidir. Kültürel dünyayı kurumsal zeminde örgütleyen insan, doğayı da kontrol altına almaya çalışır. Aynı zamanda yapay bir çevreyi de var eder. Son olarak askeri iktidar modern kurumsal öykünün dördüncü boyutunda yer alır. Ulus devlet ile birlikte askeri iktidar şiddet araçlarının tekelleştirilmesini sağlar (Giddens, 1994: 55-61). Modernite bu anlamda insanın evrensel iktidar mücadelesinin kurumsal düzlemde gerçekleşen keskin yüzüdür.

Modernite keskin sınırlar ile tanımlanabilirken Postmodernite, modernitenin içinden çıkarak sınırları ihlal eden bir olgu olarak okunabilir. Modernlik dünyanın büyüünün bozulması ile yola çıktı. Postmodernite bu büyüünün yeniden keşfine başladı (Bauman, 2016: 51). Tanımlanabilir, öngörülebilir ve rasyonalize edilebilir bir dünyanın yerini kararsız, istikrarsız ve müphem bir dünya aldı. Hakikat postmodern dünyanın elinde pamuk yığınına dönüştü. İnsanlık durumu karışıklığın içinde kalıcı bir görünüm arz ederek görece dünyanın istikrarlı haline evirildi (Bauman, 2016: 331).

Bauman'ın katı ve akışkan modernite anlatımında sosyolojik tahayyül gücü devreye girer. Katı ve akışkan modern halleri, ileri veya geri aşamalar olarak tanımlamaktan kaçınan Bauman, iç içe geçen olgular zemininde moderniteyi veya postmoderniteyi anlatmayı tercih etmiştir. Bauman'ın bu alandaki sosyolojik gözlemlerinin niteliği sosyolojik tahayyül gücü (Mills, 2007: 35-39) ile açıklanabilir. Bu yüzden tanımlamalardan öte betimlemeler ve öykülemeler onun sosyolojisinde belirgin bir şekilde ön plana çıkmıştır.

Makalede katı ve akışkan modernitenin Bauman üzerinden nasıl anlatıldığına çalışılmıştır. Bu çerçevede tarihsel öncelik de göz önünde bulundurularak ilkin katı modernite üzerinde durulmuştur. Bu başlık altında modernitenin temel özellikleri betimlenerek anlatılmıştır. Modernitenin rasyonalite, rasyonel düzen, üretim toplumu ve tanımlanmış birey niteliklerine odaklanılmıştır. Ayrıca geleneksel dünya ile zıtlık paralelinde gelişen modernizasyon sürecinin işleyişine vurgu yapılmıştır. Makalenin üzerinde durduğu ikinci temel teması ise akış-

kan modernitedir. Bu başlık altında akışkan modernite, katı modernite başlığı altında öne çıkarılan konular ile bir karşılaştırma yapılabilecek bir anlatımla işlenmiştir. Bu bağlamda rasyonel ve tasarlanmış katı bir dünya karşısında, irrasyonel ve kararsız bir dünya; sınırları belirlenmiş birey ve toplum anlatısına karşılık, belirsizliğin ve toplumsuzluğun egemen olduğu bir dünya vurguları makalenin merkezi anlatısında yer almıştır. Böyle bir tercihten sonra akışkan modernite tüketin toplumu ve bireyselleştirilmiş toplum alt başlıkları altında açıklanmıştır. Makalede mümkün merteye Bauman'ın eserleri üzerinden katı ve akışkan modernite betimlenerek ve öykülenerek anlatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca modernitenin ne olduğu konusunda da Giddens'in eserlerinden de faydalanılmıştır.

Modernitenin Ne Olduğu Üzerine

Modernliğin tarihi toplumsal varoluş ile kültürel dünya arasındaki gerilimle başlar. Modernite içerisine doğulan geleneksel kültürel dünyaya itiraz eder. Burada yeni bir düzen, yeni bir kültür, yeni bir insan ve yeni bir toplum var edilmeye çalışılır (Bauman, 2010: 200-201). Bauman'ın dikkat çektiği gibi "Modernlik tarihi bir düzen arama, onu gerçekleştirme tarihidir. İlerleme tarihsel akışın ruhunda modernliğin zemini" (Bauman, 2017: 23). Tarihin yeniden ve modern bir zeminde inşası hedefi modernitenin ruhuna içkindir.

İnsan, modern zamanın aktörü olarak geleneksel dünyanın insanından farklıdır. Geçmişin teslimiyetçi ve metafizik evreninden yardım bekleyen insanın yerine doğayı her türlü üretim araçlarıyla değiştirip dönüştürme hedefiyle yeniden var etmeye çalışan modern insan geçmiştir:

Modern insanın doğadan öğrenmek istediği şey doğaya ve öteki insanlara tamamen hâkim olmak için doğayı nasıl kullanması gerektiğidir. Tek amaç budur. Aydınlanma kendisine rağmen kendi öz bilincinin bütün işlerini acımasızca yok etti. Emekleri dağıtacak tek güçlü düşünce bile nihai anlamda öz yıkıcıdır (Bauman, 2017: 33).

Modernite bir yaşam tarzına atıfta bulunur. Sürekli değişen ve dönüşen bireyin ve toplumun niteliği olarak tezahür eder. Statik olmak durumundan öte dinamik oluş süreci modernitenin ruhudur. Her tarihsel ve toplumsal değişim sürecinin post hali modernitenin kendisidir. Bauman burada post haliyle moderniteyi tanımlamaktan uzak-

laşarak moderniteyi katı ve akışkan kavramsallaştırmaları ile anlatır. Ona göre “yüzyıl önce modern olmak demek, mümkün olan “en üst mükemmellik aşamasına “ulaşmak demektir. Şimdi ise sonu gelmeyen bir gelişme süreci, ulaşılabilecek bir nihai amacın ve böyle bir isteğin olmaması demektir” (Bauman, 2019:12-13).

Modernite varlığı tanımlar, onu tasarımlar veya manipüle eder. Bu anlamda modernite yeni bir düzenin inşasıdır. Modern inşa faaliyeti dünyayı ele geçirmekten öte onu belli bir bütünlük içinden tanımlamaktır, anlaşılır ve bilinir kılmaktır. Bauman’a göre “Modernlik dünyayı fethetmek istemez onun tam bir haritasını çıkarma peşindedir” (Bauman, 2017: 20-21). Geleneksel dünyanın gizemli büyüğü evreni haritalandırılarak büyüsüz hale getirilir. Artık büyüenden kurtarılan dünya haritalandırılmış, tüm katı toplumsal yapılar yerinden edilmiş ama geleneksel katı dünyanın yerine geçirilen yeni katı haller de kendi içinden erimeye yazgılıdır:

Moderniteyi başlatan şey dayanıklı yapıların yıkılıp yok olacağını gösteren işaretler ve dağılan katı yapıların ve onlardan kalan boşluğa hücum eden kısa ömürlü geçici şeylerin dehşet verici görüntüleri olmuştur. Fakat aradan 200 yıl bile geçmemişken kalıcılık ve geçicilik değerleri arasındaki üstünlük aşağılık ilişkisi tam tersine döndü. Şu anda değerli olan şey -çözülmesi kolay bağların, geri alınabilecek taahhütlerin ve ömrü oyun süresinden daha uzun olmayan, hatta bazen daha kısa süren oyun kurallarının yanı sıra- her şeyi tersine çevirebilme, bir kenara atabilme ve bırakılıp gidebilme kolaylığıdır. Ve hepimiz durdurulamaz bir yeni heyecanlar avının içine fırlatılmış durumdayız (Bauman, 2019: 16).

Akışkan modernitenin belli bir zamanı ve mekânı yoktur. Her zaman diliminde formların ve muhtevaların değiştiği bir olgu akışkan moderniteyi tasvir eder. Belirsiz bir gelecek, dayanıksız bireysel ve toplumsal ilişki biçimleri ve gündelik yaşamların büyük anlatılar karşısında öne çıkması akışkan zamanların ruhunu yansıtır. Bunun karşısında ise katı modernitenin belli bir zamanı ve mekânı vardır. Bununla birlikte onun da katıları yok etmeye dayalı değişken bir zemini vardır. Modernite karşısında yer alan geleneksel kültürel dünya ve dini toplumsal yapılar tüm katıların eritilmesi veya yok edilmesi anlayışıyla katı modern zamanların hüşmine uğramıştır. Modernitenin karşısında geleneğin ve dinin katı görünümü buradan payına düşeni alır. Katı modernite karşısında kutsal dünyevileştirilerek içeriye dâhil edilmiştir. Kutsal dünya, modernizasyonun entegrasyonuna olmadığı-

sa asimilasyonuna uğrayarak yok edilmiştir. Öykünün tarihsel seyri eritilen veya yok edilen katıların yerine yeni bir şekilde ve yeniden katı modernitenin geçmesi şeklinde olmuştur (Bauman, 2019: 26-27).

Modern zamanlar paralelinde zaman-mekân ilişkisine odaklanan ve buralardaki gelgitlere ve gerilimlere dikkat çeken Bauman, modern zamanları tüm yerleşik unsurlarıyla birlikte betimler:

Yeni kazandığı esneklik ve sınırlarının genişliği sayesinde modern zamanlar her şeyden önce mekânın fethi için kullanılan bir silah haline geldi. Zaman ile mekân arasındaki modern mücadelede mekân sitelerine çekilip yalnızca bir savunma savaşı yürütmekten başka bir şey elinden gelmeyen ağır, hantal, katı ve soğuk taraf zamanın değişime açık gelişmelerine ayak bağı olmaktan başka bir işe yaramıyordu. Zaman bu savaşın aktif ve dinamik tarafıydı. Sürekli hücumda olan, sürekli yayılan, yeni yerler fetheden ve sömürge altına alan güçtü. Hareket becerisi sağlayan araçlara daha hızlı ulaşım ve hız modern zamanlarda gittikçe yükselerek başlıca iktidar ve egemenlik aracı haline geldi (Bauman, 2019: 33-34).

Bauman'a göre moderniteyi temel iki özellik farklı kılmaktadır. Birincisi ilerlemeye sarsılmaz bir inançla bağlı kalınmış, insanın tarihsel yürüyüşünün ileriye doğru giden evrimsel sonsuzluğuna inanılmış mükemmellik arayışındaki bir yürüyüştür. Buradaki sonsuzluk iddiası, devamlı ileriye doğru giden tarihsel tekâmül miti günümüzde sarsılmaktadır. Bireysel ve toplumsal ilişki biçimlerine nüfuz edebileceği düşünülen bir yapı iddia edilenin aksi ile karşı karşıya kalmıştır. İkincisi ise daha önce rasyonalite ile çözülmesi düşünülen problemlerin, değiştirilmesi hedeflenen olguların artık bireysel zeminde değerlendirmeye tabi tutulmaya başlanmasıdır. Böyle bir zeminde birey mevcut sorunları çözmesi beklenen bir fenomene evrilmiştir. Modernitenin katı dönemlerinde sarsılmaz bir inançla öne sürülen rasyonalite ve rasyonel çözüm önerileri bireyin inisiyatifine bırakılmıştır (Bauman, 2019: 59).

Zaman, modernitenin kendisidir. Her zaman dilimi kendi modernitesini içinde barındırmaktadır. Bu duruma Bauman şu şekilde dikkat çeker: "Zamanın tarihi modernite ile başladı. Gerçekten de modernite, her şeyden önce, belki de başka her şeyin ötesinde zamanın tarihidir: Modernite zamanın bir tarihe sahip olduğu zamanki halidir" (Bauman, 2019: 168). Bu anlamda modernite katı ve akışkan zamanların gövdesidir. Katılık ve akışkanlık birbirine zıt kavramlar değildir. Modernite her iki durumun içkin özelliğidir. Katılık akışkanlığın arayışının bir sonucudur (Bauman, 2019: 13).

Katı Modernite

Modernite, zamanının tüm katılarını eriten, tüm kutsallarını asimile eden bir yapıya sahiptir. Katı geleneksel kurum ve kuruluşların yerini yeni ve yeniden katı modern yapılar almıştır. Modernite katıları yok ederken onun yerine kendi katılarını yerleştirmiştir. “Modernite, geçmişin mirasını, yükünü ve molozunu bir kenara atmak ve yeni bir başlangıç yapmak niyetiyle doğdu” (Bauman, 2018: 41). Bu yeni başlangıç imha ederek var edilmeye çalışılmıştır. Eskiye rejimin iflası, amaca yönelik yeniden inşa edilmiş yapılar yeniden fakat yine katı bir şekilde yapılandırılmıştır:

Modernlik kendi kendisini bir “uygarlaşma süreci” olarak kabayı kibar, zalimi müşfik, görgüsüzü görgülü yapma yolunda daimî bir süreç olarak meşrulaştırıyor. Fakat tıpkı çoğu meşrulaştırmada olduğu gibi bu meşrulaştırma da gerçekliğin yansımından çok bir reklam örneğidir. Nereden bakılırsa bakılsın ifşa ettiği kadar da örtüyor. Ve bunun gizlediği şey şudur: Modernliğin ajanları, yok etmeye yeminli oldukları yaptırımdan yalnızca kendi uyguladıkları yaptırım yoluyla kurtuluyor ve bir kişinin uygarlaşma süreci öteki kişinin zorla acizleştirilmesi sürecidir. Uygarlaşma süreci kökünden koparılmaya ile değil şiddetin yeniden dağıtımı ile ilgili bir süreçtir (Bauman, 2018: 196).

Olasılıkların manipülasyonu katı modernitenin yeniden inşa faaliyetlerinin içinde yer almıştır. Kesinlik ve düzen özdeki bir nitelik olarak belirgin bir şekilde yapılar üzerinden icra edilmiştir (Bauman, 2018: 42-43). “Değişimin amacı dünyayı bir daha değişime ihtiyaç olmayacak bir duruma getirmektir: hareketin amacı sabit bir hale varmaktır” (Bauman, 2018: 43). Yeni bir düzen etrafında şekillenen pratikler, toplumsal örgütlenme biçiminin belki de tarihsel en büyük katı formu olarak ulus devletlerin eliyle bir bahçıvan gibi gerçekleştirilmiştir (Koyuncu ve Günerigök, 2019: 49). Modernite erken aşamasında insanın bütünlüğünü uluslar seviyesine çıkartmıştır (Bauman, 2018: 36-37).

Katı modern çağ aynı zamanda ideolojiler çağıdır. Bunlardan biri olmak üzere komünizm katı modernitenin ideolojik temsillerinden biridir. Tarihin, toplumun ve insanın yeniden tanımlandığı ve sosyalist ekonomik modelin sarsılmaz bir inançla pratize edildiği bu model katı modern zamanların somut örneğidir. Komünizm modernitenin bitmemiş/devam eden, devam etmesi düşünülen projesine bağlıdır. Modernitenin zirvelerine ulaşmış fakat modernitenin katı aşaması

bittikten sonra yaşayamamıştır (Bauman, 2018: 39). Bauman'a göre "Komünizm, sosyalizmin Lenin'e ait sürümü, kestirme yolların ideolojisi ve tatbikiydi" (Bauman, 2018: 48).

Modern ideolojiler çağının öte tarafında ise kapitalizm yer almaktadır. Karşıt kültür temelinde konumlanan sosyalizm ve kapitalizm (Bauman, 2016: 43) modernitenin ideolojik sürümleridir. Çatışmanın merkezinde toplumsal, siyasal ve ekonomik formlar bulunmakla birlikte modernitenin kapitalist sürümü ile sosyalist sürümü özde birliğe ve birlikteliğe akan bir sürecin içinde yer almışlardır (Bauman, 2018: 44). Kapitalist versiyonda insan bireyselleştirilmiştir. Serbest piyasa ekonomisi, sermaye sahiplerinin oyun alanı içinde özgürlüğün formatı olarak sunulmuştur. Ulus devletler, fabrikaların sokaklarında yığılan vatandaşlar ile tahkim edilmiştir. *Bırakınız yapsınlar* ideolojisi vatandaşlara tanınan özgürlük zeminin sloganı olarak devreye koşulmuştur. Ancak öykünün sonunda vatandaşlara tanınan özgürlük zeminini onların esareti ile sonuçlanmıştır. Modernitenin kapitalist formu özgürlük anlatısı içinde geniş kitle için esaret üreten bir forma dönüşmüştür (Bauman, 2015: 83-84).

Modernite rasyonel düşünce ile pratize edilmiştir. Rasyonalite, işlevsel pratiği bürokrasi ile sağlamıştır (Bauman, 2018: 56). "Akılcı bir sistem, ussallaştırılmış bir sistemdir. O, geri kalan üyelerine yaşamın akılcı koşullarını (özgürlük olmasa da olur) güvence etmek için ussallaştırıcılarının özgürlüğüne ve bireysel akılcılığına ihtiyaç duyar" (Bauman, 2015: 67). Rasyonalite Weber'de örgütlenmiş davranışın daha az emekle daha fazla başarı elde edebileceği görüşünde somutlanır (Bauman, 1997: 31). İnsanın dünya karşısındaki rasyonel örgütlenme biçimi, irrasyonel görülen ve insanın kontrolünün dışındaki şeyleri kontrol altına çabası rasyonaliteyi tanımlar (Berman, 2013: 145).

Modernite pratiği tanrının görevini devir alır. Bu pratikte ve anlatıda evrenin büyümesi bozulmuştur. Tanrının yerine insanın iradesi ve bu iradenin en üst örgütsel yapısı olarak devlet geçmiştir. İnsan kullanımının tanrısallaştırılması söz konusu olmuştur (Bauman, 2018: 146-147). İnsanın nihai amacının dini olması gerektiğine dair inanç yıkılmıştır. İnsan her şeyin ölçütü olarak kabul edilmiştir. Din ve tanrı insan üzerinden tanımlanmıştır. Gündelik yaşantı olabildiğince dini pratikler ve görünümlerden soyutlanmak istenmiştir. Yeryüzünde insani bir düzen kurularak tanrının egemenliğine baş kaldırılmıştır (Bauman, 2019:

253-256). Bu çerçevede “Modern yaşam stratejisi, akıllı ya da aptalca bir tercih meselesi değil, daha önce görülmeyen, tamamen yeni yaşam koşullarına rasyonel bir uyum meselesiydi” (Bauman, 2019: 256).

Katı modern zamanlar değişim ve dönüşüm karşısında kararlı ve dirençlidir (Bauman, 2019: 13). Modern akıl mükemmelliğin peşindedir. İdeolojiler modern aklın bir ürünü olarak katı modern formlardır. Bu çerçevede toplumu radikal bir zeminde inşa etme pratiği olarak Nazizm ve komünizm modernizmin meşru evlatlarıdır. Toplumsal sorunların çözümüne yönelik geliştirilen anlatılar, toplumsalın içinden yeni sorunların ortaya çıkmasıyla neticelendi. Radikal bilimsel ve nihai çözüm önerileri katı modernitenin pratiği olarak toplum mühendisliği projeleri ile gerçekleştirilmek istendi. Modern ruh bahçıvanların pratiklerinde saklıdır. Bahçecilik bu ruhun sanatsal faaliyetidir (Bauman, 2017: 49-50.)

Üretim Toplumu

Katı modern zamanların üzerine inşa edildiği toplum, üretim toplumu modelidir. Burada üretim hattında bilimsel yöntemlerle üretimin azami seviyeye çıkması hedeflenmiştir. Üretim toplumunda, iş ve işleyişler düzene konulmuş, rutinleşme işin niteliği olmuş, işçilerin emek gücü makinelere aktarılmış, ilişkiler gayri şahsileştirilmiştir (Bauman, 2016: 40-41). Üretim toplumunda iş ve işçi evden ayrılmıştır. Fabrikalar işçilerin yeni haneleri olmuştur. Kadınlar ve erkekler yeni mekânlarıyla birlikte yeni bir zihnin, yeni bir pratiğin, yeni bir ilişki biçiminin ve yeni bir insan modelinin inşa edilme faaliyetleri içinde kendilerini bulmuşlardır. İşin evden ayrılması ile birlikte en üst toplumsal ve siyasal örgütlenme biçimi olarak ulus devlet yereldeki cemaatsel aidiyetlerin yerini almıştır. Ulus devlet üretim toplumunun kontrolörü olarak ekonomik faaliyetlerin yürütülmesini sağlamıştır (Bauman, 2018: 32).

Katı modernite zamanlarında Fordizm üretim araçlarının bireyden bağımsızlaşmasını beraberinde getirmiştir. Uzman olması gerekemeyen birey, parça işler içinde istihdam edilmiş, uzmanlık gerektirmeyen kompartımanlara bölünmüş devasa fabrikaların bir parçasında işin sadece küçük bir kısmından sorumlu hale getirilerek çalıştırılmıştır. Fakat Fordizm salt ekonomik bir yapılanmadan öte yeni bir dünyanın *epistemolojik bir inşaat* alanıdır. İşçiler bu model içinde tezgâhlarına bağlanmış, yerlerinden kıpırdayamaz hale getirilmiştir (Bauman, 2019:

95-98). Epistemolojik inşaat alanı insanın mekân ve zaman boyutlarında parçalanmasına sahne olmuştur: “Yeni fabrika düzeninin kısmi-insanlara ihtiyacı vardı. Karmaşık bir mekanizma içindeki ruhsuz küçük çarklar. Savaş açılan tarafısa, artık işe yaramayan diğer “insan kısımlarıydı: Üretici güç için uygunsuz olan ve üretimde kullanılan kısımlara gereksizce engel olan insani hevesler ve tutkular. Çalışma etiği, esas itibarıyla, özgürlüğün teslim alınmasıydı” (Bauman, 1999: 16-17).

Modern tarih endüstriyel faaliyetlerin, zorunlu askerlikten kaynaklı devasa orduların ve zorunlu eğitimin ulus devletin gücüyle genele teşmil edilerek özgürlüğün teslim alındığı bir çağdır. Endüstriyel faaliyetler toplumun insan unsurunun işe koşulduğu ve aynı zamanda terbiye edildiği kuruluşlar olarak işlev görmüşlerdir. Ulus devlet şiddet araçlarının tekelleştirildiği cemaatler üstü bir modern yapı olarak özgürlüğü vaat ederek özgürlüğü teslim almıştır. Ulus devletin çarkları içinde özgür vatandaşının var edilmek istenmesinin pratikteki yansıması eğitim, modern bireyin yaratılmasında merkezi bir konuma yerleşmiştir. Zorunluluk, söz konusu edilen toplumsal pratiklerin işe koşulması ile toplumsal yapıların niteliği olarak ön plana çıkmıştır (Bauman, 2018: 144). Böylece görece özgürleştirilmek istenen toplum özgürlüğünden feragat ederek, özgürlüğü teslim alınarak yeniden inşa faaliyetleri çerçevesinde inşa edilmek istenmiştir.

Tanımlanmış Birey

Birey kelimesi 17. yüzyılın Batı orijinli öyküsünde belirginleşmiştir. Böyle bir düzlemde bireyin anlamı aynı zamanda bölünmez olanı içinde barındırmıştır. Bu dönemde bireyin anlamı tek başına eşsizlik ile mündemiç olmamıştır. Başkalarından farklı olma anlamında eşsizlik birey tanımına sonradan eklenmiştir. Sonradanlığına karşılık eşsizlik, tanımın kendisini istila ederek yeni bir anlamın ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir. Bu anlamda kişisel sorumluluk birey olmanın nirengi noktası olmuştur:” Ben bir bireyim cümlesi her şeyden önce erdemlerimden ve kusurlarımdan sadece ben sorumluyum, ilkinden faydalanacak, ikisinden de pişmanlık duyup düzeltecek ilk kişi benim demektir” (Bauman, 2018: 31).

Katı modern zamanlarda bireyin yaşamındaki her şey yeniden inşa edilecektir. Yaratıcı yok etme çabasına maruz kalan birey mevcut inşa sürecinin nesnesi olmuştur (Bauman, 2018: 41). Birey özgür bir dünya vaadiyle geleneksel toplumsal yapıdan kopartılmıştır. Fakat katı

modernite içinde birey yeniden tanımlanarak modernitenin hizmetine koşulmuştur. Böyle bir sürecin içinde birey özgürlüğünden ödün vererek özgürlüğünü elde edebilmiştir. Belirsizliklerin içinde kaybolmaktan imtina ederek belirli ve tanımlanmış sınırlar içinde hareket etmek birey olmanın katı modern tanımı olarak anlaşılabilir (Bauman, 2019: 48).

Modernite ulus devletleri var eder. Burada ulus devlet vatandaşlarını rasyonel zeminde şekillendirir. Bireyi düzenli ve uyumlu bir toplum içinde dönüştürme çabası modern devletin merkezinde yer alır. Modern devlet bahçıvandır (Bauman, 2017: 37). Ulus devlet, şimdiki ve gelecekteki vatandaşların nasıl olması gerektiğinin karar verir: "Ulus devletin gelecekteki milli yurttaşları olarak damgalanan insanların içinden hainlerin, kâfirlerin, döneçlerin, basitçe gayret göstermeyenlerin veya yeterince hevesli olmayanların veya ulusa kanaat getirmeyenlerin susturulması, yalıtılması ve etkisiz hale getirilmesi de zorunluymuştur (Bauman, 2018: 61). Nasıl bir insan sorusu ulus devlet tarafından tanımlanmış vatandaş cevabıyla karşılanabilir. Katı modernitenin bireyi şimdiden geleceğe doğru giden süreçte tanımlanmış bir bireydir.

Akışkan Modernite

Akışkan modern dünya alışkanlıkların zayıf, akışkanlıkların güçlü, katıların sıvılaştığı bir dünyaya karşılık gelmektedir. İçinde yaşadığımız dünya ile birlikte biz duygularımız ile birlikte sürekli değişmekteyiz. Bauman akışkan moderniteyi şöyle tasvir etmektedir:

Dünyaya 'akışkan' diyorum çünkü tüm sınırlar gibi pek fazla durağan kalamıyor, şeklini koruyamıyor. Bize ait bu dünyadaki her şey ya da hemen hemen her şey durmaksızın değişiyor: Takip ettiğimiz akımlar ve ilgilendiğimiz konular (sürekli değişen ilgi alanlarımız, dünyayı dün cazip kılan şeylerden ve olaylardan bugün çok uzakta ve yarın da bizi bugün heyecanlandıran şeylerden ve olaylardan uzakta olacak), hayal ettiklerimiz ve korktuklarımız, imrendiklerimiz ve tiksindiklerimiz, ümitlenme ve endişelenme nedenlerimiz. Ve içinde bulunduğumuz koşullar, geçimimizi sağlamaya ve geleceğimizi planlamaya çalıştığımız koşullar, birilerine bağlanıp başkalarından kopma (ya da koparıma) koşullarımız da sürekli değişir. Bizi daha mutlu edecek fırsatlar ve mutsuz edecek tehditler üzerimize yağar ya da yanımızdan geçip gider ve yer değiştirirler. Çoğu zaman bütün bunlar öyle hızlı ve seri gerçekleşir ki onları yönetmek ya da yönlendirmek, gidişata yön vermek ya da müdahale etmek için makul ve işe yarar bir şey yapmak gelmez elimizden (Bauman, 2011: 18).

Modernite katı aşamadan sıvı aşamaya geçerken köklü paradigmat değişim ve dönüşümleri de beraberinde getirmiştir (Bauman, 2018: 58). Düzensizlik ve müphemlik akışkan modern zamanların niteliği olarak ön plana çıkmıştır. Birey ve toplum “ne kadar az katı ve değiştirilmeye hazırlarsa onlar için o kadar iyidir” (Bauman, 2018: 64). Sermayenin küresel ölçekte serbestçe akışı, serbestleştirme akışkan zamanlarda sınırlar ötesine akan sermayenin karakteridir (Bauman, 2018: 66-67). “Akışkan modernite zamanı bir yandan sonsuz hacimli bir kap seviyesine koyarken diğer yandan onun sürekliliğini değerini ve geçerliliğini yok eder” (Bauman, 2019: 48).

Modern dönemin bir icadı olarak sosyal devlet olgusu ortaya çıkmıştır. Toplumsal yapının koruyucu unsurları olan cemaatsel toplulukların geri çekilmesinden sonra ortaya çıkan boşluğu doldurmuştur. Günümüzde küresel akışın yeni bir yapılanma/yapılaşma hareketi ile ortaya çıkarttığı form ise sosyal gezegendir. Burada ulus üstü sosyo-siyasal ve ekonomik kuruluşlar inşa sürecinin yeni aktörleri olarak belirlemektedir (Bauman, 2018: 38).

Sıvı modern yaşantı değişken ve kaprislidir. Aynı zamanda güvencesizdir. Şimdiye ve geleceğe dair umutlar bu dönemde kırılanlaşmakta, rahatlamalar anlık öykünün çok kısa süren fragmanlarında ancak yer tutabilmektedir. Toplumsal yapıların yeniden inşa edilmesine yönelik alınan tedbirler işe yaramamaktadır. Akışkan modern zamanlarla birlikte güvencesiz ve belirsiz kılınan bireysel ve toplumsal zemin kayganlaşmaktadır (Bauman, 2018: 81). Akışkan modern zamanda mahremiyet de ifşa olmaktadır. Özel ve kamu arasındaki sınırlar fululaşmakta, tanımsızlık karakter haline gelmektedir. Sosyal medya ve televizyon ise bir itiraf toplumu var ederek kaygan ve akışkan düzlemin güçlenmesine neden olmaktadır (Bauman, 2018: 109).

Akışkan modern zamanda serbestleşme ile birlikte devletin elinde tuttuğu birçok yetki bireye devredilmektedir. Birey yeni süreçte yaşam politikasına sığınmak, kendine yetebilmek, daha önce devletin veya modern öncesi dönemde geleneksel kurum ve kuruluşların yüklediği görevleri tek başına yerine getirmek zorunda kalmaktadır. Bireyselleşme bir yönüyle özgürleşmenin tezahürü olarak seyrederken öte taraftan bireysel sorumluluğa yüklenen anlamın altında ezilmeyle sonuçlanabilmektedir. Modern öncesi geleneksel dünyanın, evrende yalnız değilsiniz yargısı, akışkan zamanların literatüründe evrende

yalnızsınız yargısına dönüşmekte, toplumsal yapıların icra etmesi gereken görevler bireyin omuzlarına yüklenmektedir. Bireyselleşme, müphemlik sarmalında özgüven ve kendinden emin olmaktan uzaklaşmayla nihayet erimeye doğru yol almaktadır (Bauman, 2018: 114-115). Online dünya mahremiyetin sınırlarını yok etmekte, gizlilik geleneksel dünyanın antika malları arasında yerini almaktadır. Akışkan modern zamanlarda sanal veya gerçek cinsellik genelleşerek/görünür kılınarak kutsallığını yitirmektedir. Bilginin olabildiğince yaygınlaşması ile birlikte sığlaşma, akışkan modern zamanların temel niteliği olarak tezahür etmektedir (Bauman, 2018: 115-120). Sığlaşma, güvencesizlik, belirsizlik akışkan modern zamanların çarkında seyir halindedir (Bauman, 2018: 124-128). Belirsizlik, güvencesizlik ve güvencesizlik akışkan modern zamanların ruhuna sinmiştir (Bauman, 2019: 262).

Sıvı modern bireyselleşme sürecinde muhayyel bütünlük yıkılmıştır. Bireysel anlam üretmeleri toplumsal anlam üretme mekanizmalarından çok bireylerin kendi anlam dünyaları içinden şekillenmektedir. Anlam toplumsal zemininden kaymakta online dünya üzerinden manipüle edilerek inşa edilmektedir:

Seçim yapma görevi ile seçimin neticelerinin sorumlulukları artık bireylerin üstüne düşüyor. Ve bu yükün artık bireyler tarafından taşınması gerekiyor... Gerçeklerin ve bireylerin onların anlamını şekillendirmekte kullanacağı hammaddelerin artık toplumsal olarak tedarik edilmeyeceği anlamına gelmiyor. Fakat artık umumi hükümler yerine daha çok medyada piyasa aracılığıyla tedarik edildikleri ve asları ikna etmek yerine müşterileri cezbetmek için tasarladıkları anlamına geliyor. Seçim yapma görevi ile seçimin neticelerinin sorumlulukları artık bireylerin üstüne düşüyor. Ve bu yükün artık bireyler tarafından taşınması gerekiyor" (Bauman, 2018: 124).

Tüketim Toplumu

Akışkan modern zamanlarda tüketim, üretilen sanal ihtiyaçlar üzerinden şekillenir. İnsan, duygularıyla, düşünceleriyle, pratikleriyle hatta bedeniyle mevcut durumun içinde, geçiciliğin lanetine uğrar. Dünün iyi şeyleri kötü, dünün sağlıklı yaşam reçeteleri çöp, dünün dünya ve insana dair söylenen görece gerçekleri yok olup insanın ontolojik gerçekliği belirsizliğe havale edilir (Bauman, 2019: 125). Aynı zamanda birey de tüketilerek yeniden piyasaya sürülür. Piyasanın sağlıklı yaşam

pratiği olarak fitness sonu gelmez bir çabanın tezahürüdür. Aslında ise tüketim toplumu var ettiği hastalıklara çare olamamaktadır (Bauman, 2003: 87).

Katı modernitenin üretim toplumu akışkan modernitede tüketim toplumuna evirilmiştir. Katı modern zamanda üreterek var olması istenen bireyden akışkan zamanda tüketerek var olması beklenir. Akışkan modern zamanın tüketicisi varlıkta kıtlık yaşar: “Tüketicinin sefaleti seçeneklerin azlığından değil gereğinden fazla oluşundandır seçeneklerini en iyi şekilde kullandım mı sorusu tüketicinin kafasındaki en rahatsız edici gece uykusuz bırakan sorudur” (Bauman, 2019: 104). Tatminsizlik tüketim maddelerinin hacmine paralel artan bir duygu durumudur. Bauman, bu duygu durumunu şu şekilde betimler:

Örnekler ve hazır tarifeler yaşanıp sınanmadıkları sürece çekici kalmayı sürdürürler. Fakat neredeyse tamamı getirmeyi vaat ettikleri mutlu sona ulaşmadan sizi yarı yolda bırakır. İçlerinden biri olur da beklendiği gibi çıkarsa bu sefer de tüketicilerin dünyasındaki olasılıkların sayılı, baştan çıkarıcı hedeflerin ise sınırsız olması nedeniyle tatmin duygusu kısa ömürlü olur. İyi hayat reçeteleri ile iyi hayat araçlarının bir de “son kullanma tarihleri” bulunur. Fakat çoğu “yeni ve daha gelişmiş” seçeneklerin rekabetine dayanamaz ve o tarihten çok önce bütün albenilerini yitirir ve işe yaramaz hale gelir (Bauman, 2019: 117).

Tüketim toplumunda alışveriş arınma ayini olarak işlev görür. Tüketiciler bu ayini icra ederken bir haz peşine düşer. Bitmez tüketmez hazzın yeni hedefleri olur. Sonsuz ve doyumsuz bir arzunun peşinden gidilen bir nesne elde edilirken kaybedilir. Tüketicinin hazzı ve iştahı ise sürekli diriliğini korur. Günümüz insanları her şeye sahip olamamanın acısını çeker (Bauman, 2019: 129). “Mağaza vitrinlerinde bize el sallayan güzellikler ne kadar baştan çıkarıcı olursa *yoksullaştırılmış gerçeklik duygusu* o kadar derin, seçme hazzını, bir anlığına da olsa tatma arzusu o kadar baş döndürücü olur. Zenginin seçenekleri ne kadar çoksa, seçenezsiz kalan bir dünya diğerleri için o kadar çekilmez olur (Bauman, 2019: 138). Üretilmiş böyle bir zeminde tüketici, kararlarının sahibi olarak düşünürken kendini tüketim piyasasının patronlarının elinde oyuncak olur:

Saplantıya/bağımlılığa dönüşmüş alışveriş aynı zamanda geceleri bize musallat olan dehşet verici kararsızlık ve güvensizlik cinlerinden ayrılmak için her gün yaptığımız gündüz aynileridir de. Gerçekten de gündelik bir ayindir alışveriş: Cinlerin her gün yeniden çıkarılması gerekir,

zira süpermarket raflarında üzerinde son kullanma tarihi bulunmayan bir ürün neredeyse yoktur ve dükkânlardan satın alınabilen “kesinlik” çeşitleri kişiyi alışverişe sürükleyen başlangıçtaki güvensizlik duygusunu tam olarak gideremez. Önemli olan ve gösterinin devam etmesini sağlayan şey cin çıkarma/arınma ayinlerinin olağandışı özelliğidir: cinleri/kötü ruhları başarı ile kovdukları için değil (ki bunu çok ender olarak başarırlar) bir ayin olarak var olmayı ve uygulanmayı sürdürdükleri için etkili ve tatmin vericidirler... Bireyselleşmiş tüketiciler dünyasında yapılması her şey “kendi işini kendin yap” şeklinde olur. Kendi cinini kendin çıkar ayininin gereklerini alışverişten başka ne daha iyi yerine getirir ki (Bauman, 2019: 129).

Fırsatların aşırı çoğalması ile yıkım dağılma ve parçalanma tehditleri de artmıştır (Bauman, 2019: 141). Tüketin toplumu bozulan materyallerin tamir edildiği, düzenin gereksizleştiği yedek parçalar uygarlığıdır. Kullan at, sök tak, montajla, tamirden uzak dur böyle bir toplumsal eyleme biçiminin ruhuna ve formuna dair ipuçları taşır (Bauman, 2018: 320).

Katı modern zamanda dünyanın düzenli bir yer olmasını sağlayan tam yetkili mercilerin yerini bugün düzensizlik ve boşluk almıştır. Karar alıcıların bıraktığı boşluklar sonsuz sayıda olasılıklar ile doldurulmuştur (Bauman, 2019: 102). Olasılıklar içinde bocalayan insan karar verememenin acısını sürekli içinde taşımıştır. Doğruya dair sonsuz alternatiflerin, doğrunun kendisine de rahmet okuttuğu sosyo-psikolojik durum, resmin patolojik görünümüdür. Yanlışlar görece zemin içinde kararsızlıklar ile damgalanır. Tüketim toplumunda kararsızlık süreklilik kazanır ve belirsizlik doğal görünür (Bauman, 2019: 105).

Bireyselleştirilmiş Toplum

Akışkan modern zamanda kamusal düşünce ve pratik, “kamusal insanın çöküşü” ile nihayetlenmiştir. Toplumsal ilişki biçimlerinin örüntüsü belli bir bütünlük arz etmekten uzaklaşarak dağılmıştır. Toplumsal ve kamusal olandan kurutulma arzusu ve çabası doğalında özgürleşmeyi gerektirirken veya beklenen bu iken gerçekleşmemiştir (Bauman, 2018: 15-16). Bireyselleştirilmiş toplumda belirsizlik bireyselleştirici bir etkendir. Her türlü duygusallık, yaşam politikası ve düşünce insanın kendisinin inşa edebilme yeteneğine terk edilmiştir. Buradaki evren insanın tek başına bırakıldığı bir mekân ve bir zamandır. İnsan, sorunlarını kendisi çözecektir. Kendisine yardımcı olabile-

cek yegâne güç yine insanın kendisidir. Bireyselleştirilmiş toplumda insanlar ortak bir dava için toplanmazlar/toplanamazlar. Bunların doğal bir adresleri yoktur. Böyle bir fenomen özünde sivilaşmış, akışkan, dağılmış, düzensizleşmiş bir modernitedir (Bauman, 2018: 39).

Sadece kendisi için var kalmaya çalışmakla birey korunaksız kalmıştır. “Dünyayla aramıza duvarlar örüp sadece kendi meselelerimizle ilgilenersek evimizdeki hürriyetlerimizi etkin bir şekilde koruyamayız” (Bauman, 2018: 31). Yaygın olarak fark edilen siyasi kayıtsızlık, siyasi çıkarların ve bağlılıkların kaybolması nedeniyle toplumun büyük kesimi siyasete katılmaktan geri durmaktadır. Artık toplum tarafından kurtarılmak yoktur. Böylece siyasi ve toplumsal temeller sarılmaktadır (Bauman, 2018: 72). Bireyselleştirilmiş toplumda resmi ve kurumsal sosyalleşme ağlarına katılım azaldığı gibi resmi ve kurumsal yorumlara da ihtiyaç azalmaktadır. Akışkan zamanın kamusal yokluk formuna dikkat çeken Bauman çözümler de sunmaktadır: “Gerçek anlamda özgürleşmek için kamusal alana ve kamusal iktidara bugün daha çok ihtiyaç vardır. Paradoks gibi görünse de bireysel özgürlüğü baltalamak değil güçlendirmek için özel alanın İşgalci gücüne karşı direnmesi gereken taraf kamusal alandır artık” (Bauman, 2019: 89).

Güvenlik ihtiyacı ile insan, bireyselleştirilmiş toplumda belli ve güvenli bir adrese ihtiyaç duymaktadır. Geleneksel dünyanın toplumsal örgütlenme formunun sağladığı güvenlik ihtiyacı akışkan modern zamanda boşlukta kalmıştır. Siteler böyle bir boşluk içinden insanın güvenlik ihtiyacına cevap vermek üzere tasarlanmıştır. Fakat Bauman'ın belirttiği gibi, “Gerçekçi ya da asılsız kaygılarımızın hepsinin, kendimizi duvarlarla, güvenlik görevlileriyle ve kameralarla çevirdiğimizde dineceğini düşünmek düpedüz aptallık olur” (Bauman, 2018: 89). Ontolojik kaygı hali pansuman tedbirlerle giderilmektedir:

Çağımız kaygı verici derecede öksüz kalmış kamusal alanı hayali görüntülerle doldurmak ve insanlardaki bastırılmış korku ve öfkeyi biraz olsun boşaltacak kadar ürkütücü bir ahlaki panik yaratmak için komplo hikâyeleri peşinde koşan araştırmacı gazeteciler çağı olduğu kadar açılması zor kilitler hırsız alarmları alanları dikenli tel örgüler ve özel güvenlik şirketleri çağıdır (Bauman, 2019: 72).

Günümüzde insanlar gündelik yaşam politikalarıyla var olma-ya çalışmaktadır. Her adım düşünülerek atılmaktadır. Neredeyse hiç kimse yaptıklarının sonuçlarından memnun değildir. İnsanlar yaptıklarının sonuçlarını da memnuniyetsizlik hali ile düzeltme ça-

bası içerisinde girmektedir. İnsanlar kendisiyle meşgul varlıklara dönüşmüştür (Bauman, 2019: 51). Bireyselleşme ile insan kimliğine dair üretilen doğuştan senaryoların yerine bireyin görev olarak sırtlandığı sorumluluklara dikkat kesilmiştir. Atanmış veya doğuştan belirlenmiş sorumluluklar görev bağlamında bireysel kabullerin ve tercihlerin sonucunda yüklenilmiştir. İnsandan kendi kimliğini inşa etmesi beklenmektedir (Bauman, 2019: 63-67). Cemaat bu anlamda son demlerini yaşamaktadır:

Cemaat eskinin ilk toplum ütopyalarından günümüze kalan son yadigârdır. Şimdikinden daha iyi birlikte yaşam kurallarına, daha iyi uyan, daha iyi komşularla paylaştığımız, daha iyi bir yaşam hayalinden geriye kalanları temsil eder. Çünkü büyük uyum ütopyası gerçekçi bakacak olursak komşuluğa kadar daralmış durumda cemaatin iyi bir satış noktası olmasına şaşmamak gerekir (Bauman, 2019:144).

Yaşadığımız zaman *zayıf bağlar* zamanıdır. İnsanlar kalıcı ilişkilerden öte geçici ilişkileri arzulamakta ve tercih etmektedir. Kalıcı bir ilişkinin somut zemini olarak evlilik birlikte yaşamaya evirilmiştir. Şirketler gibi ortaklıklara benzer bir şekilde geçici birliktelikler terk taraflı fesihlerle sona erdirebilmektedir (Bauman, 2019: 219). Böyle bir toplumsal görünümde, “Güvenliksiz özgürlük, özgürlüksüz güvenlik durumunun getireceğinden daha fazla mutsuzluğa yol açar” (Bauman, 2018: 61).

Sonuç

Bauman’ın modernite öyküsü katı modern çağın içinden başlayarak günümüze kadar gelir. Buradaki toplumsal dünya üzerine geliştirilen anlatılar katı ve sert formlarıyla tanımlanır. Modern zaman içinde birey, toplum ve siyaset tüm şekilleriyle insan evreni olarak sınırları belirgin bir şekilde tanımlanmıştır. Geleneksel katı dünya yıkılmış, onun yerine ise itiraz edilenin modern versiyonu ikame edilmiştir. Kutsalından arındırılmış dünya yeni formatıyla modern teorik ve pratik keskinlikleriyle ve katılıklarıyla geleneksel dünyanın ruhunu yansıtmaktadır. Kutsal doğmaların yerini seküler doğmalar almıştır. Büyünün idare ettiği evreni bilim idare eder olmuştur. Toplumsal ilişki biçimleri ve toplumsal kurtuluş anlatıları ilhamlarını feodal geleneksel kurum ve kuruluşlardan değil insanın başarı öyküsü olarak görülen ve kutsanan bilimden almıştır. Böyle bir dünyada Bauman, postmodern yaklaşımın önemli kişilerinden biri olarak ön plana çıkmıştır.

Bauman sosyolojisinde postmodern/akışkan/sıvı/ modern dünya, müphemlik/belirsizlik üzerinden betimlenmiştir. Katı modernitenin sonucunda ortaya çıkan toplumsal düzen ve inşa projeleri postmodern zamanda müphem, istikrarsız, kararsız, sıvı ve güvencesiz bir zemine evirilerek çökmüştür. Toplumsalın sonu ile birlikte ayak bastığı zeminden koparılan birey/insan ontolojik anlam krizi içine girmiştir. Doğayı egemenliği altına alıp değiştirip dönüştürdükten sonra insanın kendisi bir boşluğun, düzensizliğin, kuralsızlığın, yerinden edilmenin ve yeniden tanımlamanın cenderesi içine düşmüştür. Katı ve modern gerçekliğe itiraz ederken görece tanımsız ve tarifsiz bir duruma referans yapmak bu dönemin karakteri olarak tezahür etmiştir.

Modernite tüm anlatı biçimleriyle bireyin, toplumun, evrenin ve kutsalın dışarıda tutularak anlatılmasıdır. Modernite, sadece bugünü değil geçmişi ve geleceği de tanımlamıştır. Modernitenin post hali ise yine modernitenin içinden bir ses olarak ortaya çıkmıştır. Bauman, katı ve akışkan sıfatları, anlatıları modernite içinden okumuştur. Fakat özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra kendisinin de katkıda bulunduğu postmodern okuma biçimlerinde dengelenmeye doğru evirilmiştir. Daha önceleri katı ve akışkan modernite arasında müphem dünyalara, anlatılara, toplumsal ve siyasal örgütlenme biçimlerine, müphemlik üzerinden zoom yapan Bauman, yeni anlatılarıyla yok olmanın kıyısına gelen insanlığa yönelik yeni anlatılar içine girmiştir. Yirminci yüzyılın neredeyse tümüne, yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğine ve entelektüel kimliğiyle ve okumalarıyla modernitenin öncüllerine ulaşabilen Bauman, katı modern dünyaya itiraz eden keskin bir postmodern düşünürken yenilerde ise bilge bir adam formatında dengeyin yanında yer almıştır denilebilir. Yeni anlatının temelinde ise modern olmayan hiçbir şeyin olmadığı bir evrende günümüzde modernite, olgunluk aşaması veya değil, ama varoluşsal sancılara varoluşsal cevaplar vermek ve toplumsal düzen içinde yeni bir denge aramak ile karşı karşıyadır.

Kaynakça

- Bauman Z., 1997, *Modernite ve Holocaust*, Çev. Süha Sertabiboğlu, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bauman Z., 1999, *Çalışma Tüketimcilik ve Yeni Yoksullar*, Çev. Ümit Öktem. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bauman Z., 2003, *Yasa Koyucular ile Yorumcular Modernite, Postmodernite ve Entelektüeller Üzerine*, Çev. Kemal Atakay, İstanbul: Metis Yayınları.

- Bauman Z., 2010, *Sosyolojik Düşünmek*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman Z., 2011, *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup*, Çev. Pelin Siral, İstanbul: Habitus Yayıncılık
- Bauman Z., 2015, *Özgürlük*, Çev. Kübra Eren, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman Z., 2016, *Cemaatler Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı*, Çev. Nurdan Soysal, İstanbul: Say Yayınları.
- Bauman Z., 2016, *Postmodern Etik*, Çev. Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman Z., 2016, *Sosyalizm Aktif Ütopya*, Çev. Ahmet Araşan, Ankara: Heretik Yayınları.
- Bauman Z., 2017, *Modernlik ve Müphemlik*, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman Z., 2018, *Akışkan Hayat*, Çev. Akın Emre Pilger, İstanbul Ayrıntı Yayınları.
- Bauman Z., 2018, *Bireyselleşmiş Toplum*, Çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman Z., 2018, *Modernite, Kapitalizm, Sosyalizm: Küresel Çağdaş Sosyal Eşitsizlik*, Çev. F. Doruk Ergun, Ankara: Say Yayınları.
- Bauman Z., 2018, *Parçalanmış Hayat Postmodern Ahlak Denemeleri*, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul Ayrıntı Yayınları.
- Bauman Z., 2019, *Akışkan Modernite*, Çev. Sinan Okan Çavuş, İstanbul: Can Yayınları.
- Bauman Z., 2019, *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Berman M., 2013, *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, Çev. Ümit Altuğ, Bülent Peker, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Giddens A., 1994, *Modernliğin Sonuçları*, Çev. Ersin Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens A., 2010, *Modernite ve Bireysellik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, Çev. Ümit Tatlıcan, İstanbul: Say Yayınları.
- Koyuncu A. Ayhan, Günerigök M., 2019, *Bauman ve Postmodernite*, Konya: Çizgi Yayınevi.
- Mills C. W., 2007, *Toplumbilimsel Düşün*, Çev. Ünsal Oskay, İstanbul: Der Yayınları.